

"האובדים בארץ אשור"

(בני מנשה' ותהליך שיבתם לעם ישראל)

"ענין יונים" - מה יונה משגרת רגליות וחוזרת לשובכה כך ישראל. הדא הוא דכתיב: "וכיונה מארץ אשור" - אלו עשרת השבטים. אלו ואלו - "והושבתים על בתיהם נאום ה'".

(שיר השירים רבה ד)

מאמר זה איננו מאמר הלכתי אלא מאמר היסטורי ועכשווי, מתוך פרספקטיבה אמונית על אחד הענפים שנכרתו מהאילן, אחד השבטים אשר גלה מארצו ונפרד מעמו והחל לקשור את גורלו עם עם ישראל מחדש, "בני מנשה", הלא הם צאצאי שבט מנשה. המאמר נכתב לאחר מספר ביקורים בצפון מזרח הודו, מקום מושבם של בני מנשה, קבלת עדויות מזקני העדה, ראיונות רבים וקריאה ומחקר בחומר רקע שנכתב בנושא זה. אנסה לפרוס בפני הקוראים רק מעט מיני ים שכן היריעה רחבה.

א. גורלם ועתידם של עשרת השבטים

גורלם של עשרת השבטים שגלו מארץ ישראל ואפשרות חזרתם מהווה נושא מרתק וכמעט אגדי אשר הטריד את מנוחתם של רבים וטובים לאורך הדורות. הנושא נידון עוד מתקופת נביאי ישראל ודברי הבטחתם דרך המחלוקת בגמרא אם ישבו שבטי ישראל, מהרמב"ם עד אלדד הדני, מדברי מנשה בן ישראל ודרך ספריו ומסעותיו של הרב יעקב ספיר, מדברי הרדב"ז עד הגאון מווילנא והרב אליהו אביחיל בימינו. כולם ראו בערגה ובציפייה את חזרתם של צאצאי עשרת השבטים לחיק עם ישראל. רבים גם פעלו בלהט להשבתם, שכן חזרתם לארץ ישראל נתפסה גם כסימן שיבשר ויקדים את בוא המשיח.

לצערנו, העולם היהודי בכלל והעולם הרבני בפרט נעתקו והתרחקו מהעיסוק בנושא נכבד זה אשר עמד במשך הדורות על שולחן מלכים ורוזנים. העיסוק בנושאים דחופים אחרים הרחיק אותנו מהדאגה לשבטי ישראל ומהניסיון לחקור ולהתחקות אחר שורשם ההיסטורי והיהודי לאורך הדורות. אני מבקש להחזיר בסוגיה זו עטרה ליושנה ולשמור על הרצף ההיסטורי בין עם ישראל לבין שבטיו, ובעיקר ליצור בסיס לקיום האחריות שלנו כלפי הנידחים והאובדים בעם ישראל. הערבות ההדדית בעם ישראל היא לא רק למי שנמצא בתוך "המשפחה" אלא גם בעבור מי שהיה חלק מעמנו ומסיבות היסטוריות נעקר מתוך המשפחה.

כיום יש לנו תחושה שנושא מקום הימצאותם הגיאוגרפי והרוחני של עשרת השבטים הוא נושא אגדי, אולם בתקופת חז"ל עדיין התייחסו לנושא זה כנושא ממשי, וידעו להצביע על מקום הימצאותם של עשרת השבטים. הגמרא במסכת יבמות (טז, ב - יז, א), מביאה את דבריו של רב אסי:

עובד כוכבים שקידש בזמן הזה, חוששין לקידושין שמה מעשרת השבטים הוא... דאמר רבי אבא בר כהנא: "וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי". חלח זה חלון, וחבור זו חדייב, נהר גוזן זו גינזק, וערי מדי זו חמדן וחברותיה, ואמרי לה זו ניהר וחברותיה...

ובמקומות נוספים בדברי חז"ל מופיעים עוד תיאורים למקומם הימצאם של האחים האובדים¹. אולם לדידנו השאלה המרכזית איננה מה עלה בגורלם של השבטים, אלא מה יעלה בגורלם. האם מובטח לנו מפי נביאינו וחכמינו שישבו לחיק עם ישראל? נהירים לנו שבילי חז"ל וחכמי ישראל אשר בישרו לנו על שובם של שבטי ישראל אשר גלו מארצנו אל מעבר להרי החושך. ואף הסוברים ש"עשרת השבטים אינם עתידים לחזור" (ר' עקיבא במשנה, סנהדרין קי, ב) מודים שבניהם עתידים לחזור (רש"י ותו"ט למשנה שם עפ"י יחזקאל מח, כט). ובדברי הרדב"ז (או"ח סי' פה), אשר עליו אנו נשענים בכל דבר שבהלכה וכן בדבר מעמדם ההלכתי של יהודי אתיופיה, הדברים ברורים ומפורשים:

ואפילו לפי הפירוש הראשון דאמרין בגמרא דשבקיה ר"ע לחסידותיה, ושני תנאים פליגי עליה רבי אליעזר ורבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו משמו של רבי שמעון רבי, ולכן אני מאמין כי עתידין לחזור ויש להם חלק לעולם הבא.

וכן כתבו רבים מגדולי ישראל, שעשרת השבטים עתידים לחזור².

אף שניתן להביא פוסקים ופרשנים רבים ושונים בנושא זה, קצרה היריעה מלהרחיב, אולם מבקש אני לשוב לאמונה הפשוטה והאמיתית בנושא זה אשר הובטחה לנו על ידי חז"ל וגדולי ישראל "כי לא ידח ממנו נידח".

ב. היציאה לגלות והנדודים

סיפורם של בני מנשה מתחיל כ-160 שנים לפני חורבן בית המקדש הראשון כאשר נכבשה ממלכת ישראל ע"י ממלכת אשור, ועשרת השבטים וביניהם שבט מנשה הוגלו לרחבי האימפריה האשורית לאזור חלה, גוזן וחבור המזוהים באפגניסטן של ימינו.

בשנת התשיעית להושע, לכד מלך אשור את שומרון ויגל את ישראל אשורה, ויושב אותם בחלה ובחבור, נהר גוזן וערי מדי... ויגל ישראל מעל אדמתו אשורה, עד היום הזה.

(מלכים ב יז, ו)

האימפריה האשורית פינתה מקומה בבוא קיצה לאימפריות אחרות כמו פרס ויוון, וכך הוגלו ונדדו בני שבט מנשה פעם אחר פעם מזרחה לכיוון אינדוס, קוש, טיבט וסין לאורך ירך המשי. בהיותם בסין במהלך המאה השלישית נהגו בהם באכזריות יתרה, והקיסר הסיני כפה עליהם עבודת ושלל את חירותם הרוחנית. לפי המסורת הקיימת אצל בני מנשה, כאשר הם גורשו מהאזור אבד או נגזל "הספר הקדוש", ככל הנראה ספר התורה האחרון שהיה מצוי בידם. במסורות ושירים עתיקי יומין הם שרים על ה"כלב" או המלך הרשע שגזל מהם את הספר הקדוש. מתקופה זו ואילך הועברה המסורת בעל פה בלבד ע"י כוהני השבט, והם המשיכו לשמור על המסורת היהודית עד המאה התשע עשרה.

בעקבות הרדיפות בסין, נמלטו בני מנשה לאזור הררי קשה בישולי ההימלאיה, ושם השתדלו לשמור על יהדותם ותרבותם ביערות של צפון מזרח הודו. יש לזכור שבתקופה שבה בני מנשה התיישבו באזורים אלו, עדיין לא היה מדובר על מדינת הודו, אלא על אזורים פראיים, מרוחקים ומבודדים אשר בני מנשה בחרו לגור בהם כדי לשמור על אמונתם ומתוך ציפייה שהם ייגאלו

1. עיי' סנהדרין צד, א; מהר"ל, נצח ישראל פרק לד; ילקוט שמעוני לישעיהו מט, ב, רמז תסט.

2. אגרות הרמב"ם, קובץ על יד, ח"ד סי' תרמח; מלבי"ם יחזקאל לו, יט; הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו), מספד המשיח, שער ראשון, יחוד עשרת השבטים.

ויצליחו לשוב לארץ ישראל.

הנדודים של בני מנשה ארכו שנים ארוכות ותחנות רבות עד הגעתם לצפון מזרח הודו, המקום שבו הם שוהים כיום. מארץ ישראל דרך אפגניסטן, דרך ההימלאיה, מונגוליה, טיבט, סין, תאילנד, בורמה עד מדינות מיזורם ומניפור אשר בצפון מזרח הודו.

ג. שמירת מצוות בעבר וסימני יהדות

במשך הדורות שבני מנשה היו בגלויות שונות הם שמרו על מצוות שונות. יש לזכור שהם גלו לפני חורבן הבית הראשון ולא הייתה בידם תורה שבעל פה כתובה. הלכך נשתמרו בעיקר מצוות המופיעות בתורה שבכתב על פי הפרשנות הפשוטה של הדברים.

בני מנשה שמרו במשך הדורות והנדודים על אמונתם היהודית. הם האמינו בה' אחד שאיננו גוף ומשיגה על העולם. הם האמינו גם בחיים רוחניים לאחר המוות.

נדמה שאחד הגורמים המרכזיים אשר גרם לשימור המסורת בקרב העדה, הוא קיומם של כוהנים בשבט לאורך הדורות. כדרכם של הכוהנים בזמן הבית, גם כוהני בני מנשה עסקו בהקרבת קרבנות, צרכים רוחניים וטיפול בחולים.

הימצאותם של כוהנים בקרב השבט אינה מפתיעה, שכן הכוהנים היו מפורזים בין השבטים. כאשר שבט מנשה גלה, גלו עמו הכוהנים אשר גרו בנחלתו. פגשתי בהודו מספר אנשים המעידים שהם נכדים או נינים לכוהנים של בני מנשה וזכו במו עיניהם לראות את סבם מקריב קרבנות. הכהונה עברה בשבט בירושה בלבד, מאב לבן.

הכוהנים המשיכו בתפקידם עד אמצע המאה התשע עשרה, כאשר הגיעו מיסיונרים להמיר את דתם של בני השבט. המיסיונרים דאגו גם לשרוף את בגדי הכוהנים.

אחת המצוות אשר נשמרה בקפידה על ידי הכוהנים של השבט היא הקרבת קרבנות. באמצעות בני מנשה, ניתן היה ללמוד את הדרך שבה הקריבו קרבנות בזמן הבית, שכן הם הקפידו על כל פרטי הקרבת הקרבן: שחיטה, מליקה, זריקת הדם ואף על המאפיינים של קרבנות מיוחדים כגון לא לשבור עצם בקרבן פסח. יציאתם של בני מנשה מארץ ישראל עוד בהיות הבית בנוי על תילו, הביאה לשמירה על הקרבת הקרבנות כחלק משמעותי מעבודתם הרוחנית. לכוהנים היו שירים ותפילות רבות וביניהם:

ענני ענני הוי י-ה, ענני השוכן בהר המוריה, ענני השוכן בים סוף הידוע, ענני ענני

השוכן בהר סיני, ענני ענני השוכן בהר ציון, אני הכהן הלוי ענני י-ה ענני.

הכוהן היה גם האדם אשר קיים טקס חתונה לאיש ואשה אשר ביקשו להקים משפחה. במשך רוב שנות גלותם שמרו בני מנשה על מצוות **ברית מילה**, אולם כאשר קיום מצווה זו נפסק בעדה עקב קשיים של העמים הסובבים, המשיכו לשמור על מנהג של "ברכת הרך הנולד ביום השמיני" ונתינת שם ביום זה. מנהגם היה שהכוהן עושה "מילת האוזן" ומקב את אזנו של התינוק כסמל להיותו מבני ישראל. בתחילת דרכם מלו בני מנשה את ילדיהם באמצעות אבני צור חדות. אבי התינוק או אחד הקרובים היה מושך את הערלה והכוהן מל את התינוק. גם **דיני נידה** השתמרו, גם אם לא במובנם הרחב של טהרת המשפחה. אשה נידה הייתה אסורה על בעלה. לאחר שהאשה סיימה את ימי נידתה הייתה טובלת בנהר ללא ספירת ימי טהרה. **המועדים** המרכזיים שנשמרו במסורת של בני מנשה היו: Mimkut, חג הביכורים, Pawikut, חג הסוכות, Charkut, חג הפסח. יום כיפור נשמר כיום של כפרה אחת לשנה. ככלל, לוח השנה של בני מנשה הוא על פי הירח.

חג הפסח נחגג בחודש האביב, בחודש מרץ, ויש לכבודו מנהגים מיוחדים, שירים וקרבות של הכוהנים. אחד השירים המוכרים בקרב בני מנשה לכבוד חג הפסח מתאר את המאורעות של החג:

עלינו לשמור את חג הפסח, מפני שעברנו את ים סוף בחרבה, בלילה עברנו בעמוד אש וביום בענן. האויבים רדפונו במרכבות והים בלעם ושמשו מזון לדגים וכשהיינו צמאים קבלנו מים מהסלע.

יום השבת היה במשך כל הדורות יום מנוחה, והעבודה בשדה או בבית הייתה אסורה ביום זה.

השמירה על **מנהגי אבלות** היא מאוד משמעותית להבנת הרקע של בני מנשה. כידוע בהודו אין בתי קברות, והנפטרים נשרפים ומושלכים לנהר. אולם לא כן מנהגם של בני מנשה מאז ועד היום. מתי בני מנשה נקברו מאז ועד היום באדמה, לאחר שעברו טהרה. בני המשפחה יושבים שבעת ימי אבלות לאחר הפטירה. הכוהן נהג לגרש את הרוחות הרעות מבית הנפטר לאחר הפטירה והשבעה³.

ד. מסורות על היותם צאצאי בני מנשה

היציאה לגלות התרחשה כאלף שנים בקירוב לפני חתימת המשנה, כך שלמעט התורה שבכתב כל המסורת ההלכתית נשמרה בעל פה. בחלוף הדורות ובמצוקות הזמנים נשכחה המסורת שבע"פ כמעט כליל. במאה השלישית בעקבות רדיפות אף אבדה התורה שבכתב והכתב עצמו נשכח. מאז נשמרת גחלת הזהות בשרידי מסורת הלכתית, במנהגים, בשירים ובסיפורים הממשיכים לעבור מאב לבנו בשבט עד היום.

שורה של מאפיינים, מנהגים ומסורות קושרים אותם לשבט מנשה.

לבני מנשה יש **מסורת שבטית** שהם צאצאי שבט מנשה. גם לתושבים הגרים במדינות מיזורם ומניפור בצפון מזרח הודו יש מסורות המוכרות לכולם שהם צאצאי בני ישראל, אף שכיום הם בעלי דת אחרת. באחת מפגישותינו עם ראש הממשלה של מדינת מיזורם הוא העיד בפנינו שידוע לכול תושבי מדינתו הם צאצאי בני ישראל, אף שרבים מהם אינם רוצים לשוב לעם היהודי כיום.

המסורת שלפיה הם צאצאים לשבט מנשה עברה אצלם מדור לדור. אין תיעוד או ספרות כתובה על מסעם של בני מנשה. ראשית, ההיסטוריה הכתובה לא הייתה מנת חלקם של התושבים באזור זה של כדור הארץ; ושנית, המסעות והמעברים, הרדיפות והמרת הדת גרמו ללא ספק לאבדות רבות גם בנפש וגם ברכוש. מכל מקום באזור זה של העולם מבינים כוחה של מסורת מהי, שכן כלי תקשורת אינם מצויים כאן לרוב והמסורות המשפחתיות הן הן בעצם הבסיס להיסטוריה.

המסורות המרכזיות שהשתמרו הן לגבי יציאת מצרים וקריעת ים סוף, הבריחה מסין, הספר הקדוש שהיה להם ואבד והרצון לחזור לציון ולארץ ישראל. מסורות אלו מופיעות גם בשירים העתיקים של השבט.

3. מצוות נוספות שנתקיימו בקרב בני העדה (אם כי לא תמיד כמקובל אצלנו) הן: הלכות צרעת, הזיית דם הקרבן על המזבח, אכילת קרבנות במשך הלילה מבלי להשאיר לבוקר, קרבנות עולה, קרבן פסח, שעיר לעזאזל, ייבום, גאולת דם וערי מקלט, דיני ממונות, שחיטה, אי אכילת דם ועוד.

במשך דורות נקראו בני מנשה בפי התושבים באזור סין ואחר כך בהודו "לו שיי", אשר בשפת המקום התרגום הוא: עשרת השבטים. בני מנשה קראו לעצמם לאורך הדורות "בני מנסיא" או "מנסה" או "מנסיא פא" (אבא מנשה) בשיבוש קל מ'בני מנשה'. עד היום כאשר בני מנשה עולים לתורה בבתי כנסיות בהודו, הגבאי קורא: "יעמוד משה בן מנשה", "יעמוד אוריאל בן מנשה", "יעמוד יצחק בן מנשה".

ה. תקופת המיסיונרים

בשלהי המאה הי"ט עברו בני מנשה תהליך של המרת דת ע"י מיסיונרים נוצריים בריטים. בעקבות הכיבוש הבריטי של הודו הגיעו המיסיונרים הראשונים בשנת 1854 והמשיכו לפעול עד שנת 1910. המיסיונרים נדהמו לגלות באזורים נידחים אשר לא הייתה כל השפעה דתית נוצרית או מוסלמית קודמת, שבטים היודעים את סיפורי התנ"ך, מאמינים בא-ל אחד ומתפללים לא-להי מנשה.

בני מנשה התפללו תמיד ליום שבו "אחינו הבכור יהודה ימצא אותנו ויחזיר אותנו חזרה לאחינו ולארץ ישראל". באופן מפתיע ומתחכם המיסיונרים אשר שמעו בקשה ותחינה זו, אמרו להם: "אנחנו בעצם אותו אח יהודה שבא לגאול אתכם ולהחזיר אתכם לחיק המסורת ולהחזיר לכם את הספר הקדוש שאבד". במקום למסור להם את הספר הקדוש, הם לימדו אותם את "הברית החדשה" וגרמו להמרת דתם. בני מנשה האמינו לקול דבריהם, ומתוך רצונם לשוב לחיק עם ישראל קיבלו עליהם את הדת הנוצרית. דווקא השורשים היהודיים והרצון להתחבר מחדש למורשת ישראל סבא גרמו להם להתנצר.

ו. השיבה ליהדות

כפי שאירע בתקופות שונות בהיסטוריה היהודית ובמקומות אחרים, המרת הדת לא השכיחה מבני העדה את מוצאם ואת אמונתם ודתם המקורית. לאחר ניתוק של כמאה שנה החלו בני מנשה לשוב לדת אבותם.

כאשר בני מנשה גילו את העובדה שהורחקו מדת אבותיהם, הם ביקשו לקיים תהליך של שיבה לשורשים. החזרה לחיק דת אבותם אירעה על ידי חלום... אחד מראשי העדה, מר צ'אלה, מסר לבני העדה שהוא קיבל חיזיון נבואי המבקש מבני מנשה לשוב לדת אבותם. חלום זה, שהיה בשנות הארבעים של המאה העשרים, החל את תהליך השיבה ליהדות של בני השבט. החלוצים הראשונים שעדיין זכרו כיצד ההורים והסבים שמרו על מנהגי בני מנשה, עזבו את הנצרות והחלו במסע של חיפוש רוחני וקיום מצוות. בשלב החזרה ליהדות הם דבקו במצוות היהדות בדרך האורתודוקסית המקובלת בעם ישראל מדורי דורות ולא חזרו לשמירת המצוות כמנהג אבותיהם.

הפניות הראשונות הגיעו מבני מנשה למדינת ישראל המתחדשת בשנת תש"ח, שנה שבה גם הודו זכתה לעצמאות מהאימפריה הבריטית. בשנת תשל"ד שלחו ראשי העדה מכתב פנייה נרגש לראש הממשלה דאז, גולדה מאיר, עם סיכום דברי ימי עולם של בני מנשה ועם בקשה נרגשת מצדם לעשות כל מאמץ לקרבם למורשת ישראל סבא, לחיק עם ישראל תוך קיום החלום שלהם לשוב לנחלת אבותם בארץ ישראל.

בין הדברים שנכתבו במסמך חשוב זה הנמצא תחת ידנו:

אנו, בני ישראל, אחים בדם, שבכינו ונאנחנו למען ציון, אנו מתגעגעים לארץ ישראל ולעלייה

לרגל. היום, יש לנו הכבוד להגיש מזכרת זו משלנו לפניך... אנו אחד מעשרת השבטים אשר ממשלת ישראל עדיין לא גילתה, אנו בטוחים... **כבר איננו אבודים**. כעת מצאנו את שורשנו על פי הבטחתו של הקב"ה...

אולם הבקשות הרשמיות והרגשיות של בני מנשה לא נענו, ורק בזכות אנשים יחידים ועמותות אשר פעלו למענם חודש הקשר עם בני מנשה. הרב הראשון מהארץ שביקר אצל בני מנשה היה הרב אליהו אביחיל בשנת תשמ"א. הרב מרבין טוקאייר מארה"ב ביקר אצלם עוד בשנת תשכ"ג.

ז. בני מנשה בהודו ובמדינת ישראל כיום

בני מנשה חיים כיום בהודו ומרוכזים בשתי מדינות: מיזורם ומניפור, קרוב לגבול על מיאנמאר (בורמה לשעבר) ובנגלדש. הודו מחולקת לעשרים ושבע מדינות שונות, STATES, ובני מנשה מרוכזים רק בשתיים מתוכן ואינם מפוזרים על פני כל מדינת הודו. ריכוז בני מנשה בשתי מדינות שכנות בצפון מזרח המדינה ובגבול עם סין ובורמה מלמד גם הוא על מקורם של בני מנשה ועל כך שהקפידו לשמור על מגוריהם ביחד לצורך שמירת המסורת היהודית והשבטית. תושבי האזור הזה המונים כמיליון וחצי איש הם צאצאים ביולוגיים של שבט מנשה, אולם רק מספר מצומצם מבקש לשוב ליהדות. כיום יש כ-8,000 איש מנער ועד זקן, החיים כיהודים ומבקשים לקיים את חזונם לשוב לארץ אבותם. במדינת ישראל חיים כ-1,200 מבני מנשה אשר החלו לעלות לפני כחמש עשרה שנה ועברו גיור בארץ.

חלקם של בני מנשה גרים בערים (אינפל, וצ'ונפור במניפור ואייזול במיזורם) וחלקם בכפרים (קנגפוי, מורה, פאילן, קולוסיב, ואירנטה, סיאלאוק, קולקול), אולם רובם ככולם קשורים כיום לקהילות ובתי כנסת. התנאי לחברות בקהילה יהודית של בני מנשה הוא עזיבת הנצרות באופן מוחלט, קבלת האמונה בה' אחד ותחילה של תהליך שמירת מצוות. כל הגברים של בני מנשה הקשורים לקהילות נימולו אף שאין דרכם של בני האזור להימול. גם הבנים הנולדים כיום למשפחות בני מנשה עוברים ברית מילה על ידי "המוהל" של העדה קפ יוסף. השתתפותי מספר פעמים בברית מילה בעדה, ואף שדרך המילה היא שונה, יש מעשה של פריעה והסרת הערלה (יש לציין שכאשר בית הדין לגיור הגיע להודו לצורך גיורם של בני מנשה, והיה צורך בהטפת דם כחלק ממעשה הגיור, אצל רוב רובם של הנימולים, גברים וילדים כאחד, הערלה הוסרה ולא היו גם ציצים המעכבים).

הקהילות של בני מנשה בנויות סביב **בית הכנסת**. בית הכנסת מהווה את לבה של קהילת בני מנשה בכל אתר ואתר. קיימים למעלה מארבעים בתי כנסת במקומות יישובם של בני העדה. בתי הכנסת בנויים בדרך כלל באופן צנוע: מאבן, מעץ, מעצי במבוק, מחמר, כל קהילה לפי יכולתה, אולם בהדרם הפנימי ובהשתתפותם של האנשים בתפילות כולם מצביעים על החשיבות שבני מנשה מקנים לבית כנסת כחלק מחייהם הדתיים כיום.

בשבתות ניתן לשמוע תפילה רהוטה, מלאה, בשפה העברית עם המנגינות המוכרות לכל מתפלל בארץ ובעולם. התפילה מתקיימת בקול, עם שירים רבים ובהתרגשות רבה. במספר הזדמנויות שנסעתי להודו והצטרפו אלינו רבנים או דיינים, הם התקשו להאמין למתגלה לנגד עיניהם: שכל הציבור יודע להתפלל ושותף בכל שלבי התפילה.

חלק מהציבור מתפלל בפונטיקה, ולא מעט גברים, נשים וצעירים יודעים לקרוא עברית בעקבות לימודיהם במרכזים החינוכיים של אגודת "שבי ישראל". בקהילות מסוימות מתפללים בנוסח אשכנזי ובקהילות אחרות בנוסח ספרדי.

מבנה בתי הכנסיות כיום הוא רגיל: עם בימה, מחיצה, ארון קודש וספר תורה. ספרי התורה אינם כשרים לרוב, אלא הם העתק פקסימיליה של ספרי תורה כשרים, אולם הם מתייחסים לספר תורה בכבוד רב ובשבת מקיימים טקס שלם של הוצאת ספר תורה והשבתו לארון הקודש. ברוב בתי הכנסיות, לאחר הוצאת ספר תורה בשבת, מניחים את ספר התורה על הבמה, פותחים את הספר במקום הקריאה ומניחים עליו חומש בשפת המיזו או הקוקי. בעל הקורא קורא מתוך החומש בשפת המקום והגבאי קורא לשבעה קרואים לעלות ולברך את ברכות התורה. כל עולה זוכה גם לברכת "מי שברך" בתום עלייתו. צעירים ומבוגרים מבני העדה יודעים היטב לשמש כחזנים וצעירים רבים למדו בשנים האחרונות לקרוא בתורה עם טעמים.

כיום בני מנשה שומרים מצוות בנוסח הקלאסי, מתפללים תפילה רגילה, מניחים תפילין מדי בוקר, מחולקים לספרדים ואשכנזים, מתפללים בליל שבת בנוסח קרליבך ושרים בעונג שבת שירי מרדכי בן דוד.

בני מנשה הם ברובם חקלאים. בשדות האורז של מיזורם ומניפור ניתן לראות חקלאים עם ציצית וכיפה חורשים את השדות, מחזה ייחודי באדמת הודו ההינדואיסטית.

במשך השנים האחרונות הגיעו לארץ כ-1,200 איש ואשה מבני מנשה. הם מתגוררים ביישובים קהילתיים דתיים (בית אל, עפרה, קרית ארבע, עשרות משפחות נעקרו מגוש קטיף) ומשתלבים בלימודים, בעבודה, בצבא ובחברה בארץ. בני מנשה ממשיכים בדרך של שמירת תורה ומצוות בארץ ורבים מהם לומדים בישיבות. כחמישה מבני העדה הוסמכו לרבנות ועוד כמה עשרות לומדים בישיבות לקראת הסמכה לרבנות. כ-8,000 מבני העדה נמצאים עדיין בצפון מזרח הודו וממתינים לעלייתם למדינת ישראל ולהגשמת חלוםם לשוב לציון.

המשפחות של בני מנשה הנמצאות בהודו מקבלות תמיכה וליווי של אגודת "שבי ישראל". אגודה זו עוסקת בהשבת נידחי ישראל לחיק העם היהודי, ופועלת למען קירובן וחזרתן של קבוצות שונות בעולם (אנוסים בספרד ופורטוגל, סובוטניקים ברוסיה, יהודי קאיפנג בסין, יהודי אמזונס בפרו, השבטים האבודים ובתוכם בני מנשה).

בשנים האחרונות הוקמו במיזורם ומניפור מרכזים חינוכיים של אגודת "שבי ישראל" המשמשים כמרכזיים קהילתיים אשר מטרתם לסייע לבני הקהילות לשוב ולכוון חיי קהילה יהודית, ולהכניס לגיור ולעלייה.

במרכזים פועלים שליחים, רבנים ומחנכים הנשלחים מבני העדה אשר למדו בישיבות בארץ וכן רבנים אחרים המוכנים ללמד את בני מנשה. במרכזים מתקיימת תוכנית לימודים יומיומית ענפה הכוללת לימודי יהדות, עברית וכן פעילות חברתית. במרכזים פועלים גן ילדים, שיעורי תורה לצעירים ולמבוגרים, תפילות שבת ועונג שבת. במסגרת פעילות זו עוברים בני הקהילה הכנה לקראת חיי היומיום במדינת ישראל לאחר העלייה.

בנוסף לפעילות במרכזים, השליחים נודדים גם לכפרים המרוחקים ביותר כדי להביא את קול התורה והשיבה לארץ ישראל גם לבני הכפרים שבהם לא פועל מרכז חינוכי.

בעוסקנו בהשבתו של שבט מנשה, מעניין לציין את דברי המדרש בפרקי דרבי אליעזר (פרק יז), המציין את שבט מנשה כראשון השבים בתהליך קיבוץ הגלויות של עם ישראל:

לעתיד לבוא, כשעתיד הקב"ה לקבץ את ישראל מארבע פינות העולם, ראשון הוא מקבץ חצי שבט מנשה, שנאמר: "לי גלעד ולי מנשה...".

ח. ועדת הרב הראשי ובית הדין לגיור

נושא מעמדם וייחוסם של בני מנשה הוא נושא אשר ללא ספק צריך להיות מונח בפני פוסקי הדור והרבנים הראשיים. כך היה גם בעבר כאשר התגלו קהילות נידחות של יהודים בהיסטוריה הקרובה והרחוקה, כגון אנוסים, בני ישראל בהודו, קראים וכו'. גם בנושא דידן, אגודת "שבי ישראל" ביקשה מהרב הראשי, הראשון לציון הרב שלמה משה עמאר שליט"א, לתת את לבו ולחוות את דעתו באשר לייחוסם של בני מנשה ויחסם לעם ישראל. הרב הראשי נאות לשלוח ועדה של אבות בתי דין, אשר ביחד עם צוות האגודה נסעו למסע הבירור והחקר בצפון מזרחה של הודו.

הוועדה למדה מקרוב על מנהגייהם של בני מנשה, שמעה עדויות, מסורות, שירים וסיפורים וחוותה מקרוב את החיים היהודיים במחיצתם של בני מנשה.

לאחר חקירה ודרישה של הוועדה, הכיר הרב הראשי לישראל שלמה עמאר שליט"א בשורשיהם היהודיים של בני שבט מנשה ובהיותם זרע ישראל, אולם ציין את הדרך להשיבם לחיק עם ישראל על ידי גיור מלא. הרב הראשי הביע את נכונותו/רצונו לשלוח בית דין מטעם הרבנות הראשית כדי לגיירם ולהשיבם לחיק עם ישראל, וזאת לאחר שיתקיימו דרישות מסוימות שהציב. אחת הדרישות של הרב הראשי הייתה לבנות מקוואות במקום מושבם של בני מנשה, גם לצורך הגיור עצמו וגם לצורך השימוש במקוואות עד העלייה לארץ. לקראת הגעת בית הדין הוקמו מקוואות באמצע הגיונגלים, וכן הועמקו ושוכללו מסגרות לימודי היהדות הקיימות. צעדים אלו אפשרו את הגעת בית הדין למדינת מיזורם כשנה לאחר החלטת הרב הראשי באלול תשס"ו. שני הרכבים של בתי הדין המיוחדים לגיור הגיעו למיזורם והתקבלו בקול ששון ובקול שמחה כשליחי הקב"ה לקיום המשימה ההיסטורית של השבת האחים האבודים. תפילתם ההיסטורית של בני מנשה: "אחינו הבכור יהודה ימצא אותנו ויחזיר אותנו חזרה לאחינו ולארץ ישראל" - נשמעה בשלב זה קרובה ואמיתית יותר מתמיד.

בתי הדין לגיור החלו את מלאכתם על אדמת הודו, והרכבי בית הדין שמעו את סיפורה של כל אחת מהמשפחות, את המסורת שלהן, את רצונן לשוב לציון ואת מחויבותם לקבל על עצמן שמירת תורה ומצוות באופן מלא.

בתום תהליך ממושך וציפייה של דורות, התקבלו 218 מבני הקהילה על ידי בית הדין כבמעמד הר סיני והשלימו את תהליך הגיור. לאחר קבלת מצוות בפני בית הדין, עברו הגברים בדיקת ברית והטפת דם ברית, ואז גברים, נשים וטף טבלו בפני גי' כדבעי.

קשה לתאר את הרגע המרגש ומרטיט הלב שבו חווינו, הדיינים ביחד עם בני מנשה, את סגירת המעגל של 2,700 שנים, כאשר בני מנשה יצאו ממי המקווה ואמרו שמע ישראל.

יש לציון שבשנים קודמות קבוצות קטנות מבני מנשה ויחידים הגיעו לארץ עם ויזה מיוחדת של משרד הפנים לצורך גיור והתאזרחות. הרבנות הראשית ובתי הדין לגיור תמכו גם הם בהגעתם וטיפולו בגיורם לאחר הגעתם לארץ. אחד היתרונות של הגיור שנעשה לבני מנשה בהודו, הוא שהם יכולים להגיע לארץ כעולים חדשים על פי חוק השבות בהיותם יהודים לכל דבר עוד לפני הגעתם לארץ. בכך היה ללא ספק ציון דרך היסטורי.

בתום הטבילות והגיור התקיימו חופות לזוגות, כדת משה וישראל.

ט. מעמדם ההלכתי

מבחינה הלכתית מיוחד הוא מעמדם של בני מנשה. במהלך הדורות שחלפו התבוללו בני מנשה

בקרב העמים שבהם חיו, ולכן למרות המסורת שהשתמרה אצלם הם חייבים בגיור מלא הכולל את שלושת מרכיבי הגיור: מילה, טבילה וקבלת מצוות. גם דעתו של שמואל בגמרא (יבמות טז, ב) היא "עשאו כגויים גמורים". אולם הכרתם כצאצאים ביולוגיים ורוחניים של שבט מנשה ועם ישראל והיותם "זרע ישראל" מחייבת אותנו לסייע בידם ככל האפשר לשיבתם המלאה לחיק עם ישראל.

בתשובה משנת תשמ"ד, כתב הרב משה פינשטיין זצ"ל על מעמדם של בני הפלאשמורה: ולגבי יהדותם, נחשב לנו כספק ויש להצריכם גירות אמיתי קודם שנתירם לבוא בקהל. אבל גם קודם גירותם יש מצווה להצילם משמד ומסכנה כדין כל ישראל, ש"ספק נפשות להקל" גם שכאן הספק הוי בעצם ייחוסם כיהודים. וגם יש לידע, שאפילו אם לדינא אינם יהודים, מ"מ מאחר שחושבים שהם יהודים ומוסרים נפשם על יהדותם, מחויבים להצילם. נדמה לי שיש לצרף את דבריו של הרב משה פינשטיין זצ"ל גם לנידון בני מנשה, שכן לא ניתן להטיל ספק במסירות נפשם ונאמנותם לאורך הדורות למען תורת ישראל וארץ ישראל.

י. מדוע יש לעשות מאמצים להשיב את בני מנשה והשבטים לעם ישראל?

אני מודע לכך שיש רבים השואלים: מדוע להשיב את בני מנשה לעם ישראל? מדוע יש צורך להעלות את אחינו האתיופים? מי מחייב אותנו להמשיך ולחפש קבוצות אחרות שעקב "תאוונות היסטוריות" נפרדו מכרם בית ישראל אבל מבקשות לשוב ולהיות חלק מהמשפחה? האם לא די לנו בצרות הקיימות שעלינו לחפש עוד קשיים? שאלה זו היא לדעתי שאלה השקפתית, הלכתית, מוסרית ועכשווית.

טענותיי הן אלה: אף שנביאי ישראל, חז"ל וגדולי ישראל לאורך הדורות הבטיחו את שיבתם של שבטי ישראל, אנו עושים לעתים מעין "פלגינן דיבורא" ולא מאמינים באמונה שלמה בהבטחה א-להית זו.

1. בילקוט שמעוני (ח"א רמז תתקפד) מצאנו גם דברים ברורים באשר לצורך של עם ישראל לצאת לקראת צאצאי עשרת השבטים ולא לחכות באופן פסיבי לחזרתם:

"אף ערשינו רעננה" - אלו עשרת השבטים שגלו לפנינו מנהר הסמבטיון שעתידים גלות יהודה ובנימין לילך אצלם להביאם כדי שיזכו עמהם לימי המשיח ולחיי העולם הבא, שנאמר: "בימים ההם ילכו בית יהודה..."⁴.

2. הרמב"ם כתב באיגרותיו (קובץ על יד, ח"ד סי' תרמח): "על עניין השבטים דעו לכם שזה עניין אמיתי" המחייב אותנו לא רק לשמוע על הנושא, אלא לפעול ב'יקום עשה' להשבת צאצאי שבטי ישראל לעם ישראל, כדברי הרב מרדכי אליהו שליט"א:

ככל שההוכחות גדולות ורבות והסיכוי שהם שייכים לעשרת השבטים רב הוא, **המצווה לסייע**

בידם גדולה יותר.

3. גלות עשרת השבטים אשר אירעה בימי הבית הראשון בימיו של הושע בן אלה מלך ישראל ובתחילת מלכותו של חזקיהו המלך, השפיעה באופן מכריע על ההיסטוריה של עם ישראל ובעיקר על צמצומו של עם ישראל לשני שבטים בלבד, יהודה ובנימין. גלות זו שינתה באופן יסודי את עם ישראל. שיבתם של שבטי ישראל ושבט מנשה בראשם היא חלק חיוני ממהלך הגאולה.

4. ועיי בדבריו של הרב המקובל שמעון צבי הורוביץ (לידר) ז"ל, 'יקול מבשר', עמ' 5.

מתוך דברי הרמב"ם (הלי שמיטה ויובל י, ח) אנו למדים שהמצב ה"נורמלי" של עם ישראל המאפשר לו לחיות בארץ ישראל במלוא כוחו הוא דוקא כאשר "כל יושביה עליה" ושבטי ישראל במקומם:

משגלה שבת ראובן ושבת גד וחצי שבת מנשה בטלו היובלות שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" בזמן שכל יושביה עליה. והוא שלא יהו מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקון.

ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק, ניצבים) מלמדנו פרק נוסף במשמעותם של קיבוץ גלויות והשבת נידחים לעם ישראל: בגדר אובדים ונידחים נמצאים לא רק אלו המוכרים לנו כיהודים באופן ברור, אלא אף אלו שאינם יהודים כהלכה, ואינם יודעים שהם "זרע ישראל" בחומר וברוח:

מ"מ אמר כאן שיוכל היות שיש עוד מי שהוא בכלל נדחים שהם צריכים לשופר גדול, דכתיב "ביום ההוא יתקע גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארמ"צ". האובדים היינו שנטמעו בין האומות ואינם יודעים כלל שהם מזרע ישראל והנדחים בארץ מצרים שהם נדחים כ"כ בתוך הקליפה כמו במצרים שהיו מוקפים שם כעובר בבטן אמו והם צריכין שופר גדול שיעורר אף אותם ג"כ שכל מי שהוא רק מזרע ישראל אל ידח ממנו נדח לכן אמר הלשון "אם יהיה נדח".

ואף הרב קוק זצ"ל כתב על כך בהקדמתו לספר 'קול התור' לרב הורוביץ:

ונפלאות וגדולות ראינו בעינינו איך שע"י התעוררות רוח טהרה בלב גדולי ישראל מימים כבירים עד הדור האחרון ונפלאות גדולות ראו עינינו איך שע"י הרעיון של מציאות עשרת השבטים שהכה שורש עמוק בלבו של האדם הגדול ר' מנשה בן ישראל, נסתובבו הדברים של שיבת אחב"י לארץ בריטניא, ומפעולה זו אנו רואים תוצאות של איזה צמיחת ישועה בימינו אלה... שבוודאי מאת ה' הייתה זאת. וסוף כל סוף ייגלה וייראה ע"י מסיבות הללו הופעת ישועה כללית המקרבת את צפיית גאולתנו בע"ה.

4. הפוסקים במשך הדורות נקטו שיש מצוה לקרב את המומרים שהתרחקו מכלל ישראל, ובכל התקופות ביקשו לקבל את המומרים שחזרו בתשובה.⁵

5. הסימנים הקיימים בעם היהודי במאה העשרים ואחת הם לצערנו סימני היחלשות רוחנית ודמוגרפית: השואה, ההתבוללות, איבוד הזהות היהודית, ההתרחקות מיהדות וההידלדלות במספר היהודים בעולם. הלכך נדמה שבנוסף לכל המאמצים הנעשים בתחום החינוך וקירוב הלבבות מתוך רצון לחזק את העם היהודי מבפנים, עלינו לשוב ולחפש את אחינו ובשרינו האבודים למען חיזוק קיומו של עם ישראל.

* * *

ויהי רצון שנזכה בקרוב בימינו לקיום דבריו של ישעיהו הנביא (כז, יג):
 והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקודש, בירושלים.

5. ע"י שו"ת הרשב"י, ס"י ס, פט ו-שסה; ב"י יו"ד ס"י שסח בבדק הבית.